

A felvilágosodás változatai
Diskurse der Aufklärung
1750–1800

**A felvilágosodás változatai
1750–1800**

Kiállítás az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban
2008. október 9–31.

*

**Diskurse der Aufklärung
1750–1800**

Kabinettausstellung in der Bibliothek
der Erzdiözese Eger
9.–31. Oktober 2008

Írta és a kiállítást rendezte
Ausstellungskonzept und Katalog von

TÜSKÉS GÁBOR

Eszterházy Károly Főiskola, Eger
2008

Tördelés / Textgestaltung: Csörsz Rumen István

Kép az első borítón / Abbildung der vorderen Umschlagseite
Kracker János Lukács: *A tridenti zsinat* (1778) c. mennyezetfreskó részlete,
Egri Főegyházmegyei Könyvtár, Díszterem

Johann Lukas Kracker: *Der Konzil von Trient* (1778),
Detail des Deckenfreskos im Prunksaal der Bibliothek der Erzdözese Eger
Photo: Éva Lónyainé Nagy

Kép a hátsó borítón / Abbildung der rückwärtigen Umschlagseite
Johann Michael Rottmayr: *Borromei Károly megdicsőülése* (1725/30)
c. kupolafreskó részlete, Karlskirche, Bécs

Johann Michael Rottmayr: *Apotheose des Karl Borromäus* (1725/30),
Detail des Kuppelfreskos in der Karlskirche, Wien
Photo: Anna Tüskés

ISBN 978-963-9894-00-6

A kiadásért felelős az Eszterházy Károly Főiskola rektora
Megjelent az Eszterházy Károly Főiskola gondozásában
Felelős szerkesztő: Zimányi Árpád
Megjelent: 2008. július

Példányszám: 120
Készítette: az Eszterházy Károly Főiskola Nyomdája, Eger
Vezető: Kérészy László

© Tüskés Gábor

Minden jog fenntartva, beleértve az elektronikus információhordozókon
való megjelenítés jogát.

BEVEZETŐ

Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár Klimó György pécsi püspök 1774-ben nyilvánossá tett könyvtára mellett az egyetlen olyan egyházi alapítású, máig egyházi kézben lévő, eredeti helyén található könyvgyűjtemény Magyarországon, melyet azzal a szándékkal hoztak létre a 18. század utolsó negyedében, hogy egy létesítendő egyetem könyvtáraként működjön. A gyűjtemény európai viszonylatban is különlegességnek számít, mivel ebben az időszakban Európa nyugati felében már nem az illetékes megyéspüspök, hanem az állam alapította az egyetemeket és a hozzájuk tartozó könyvtárakat. Az egri háromfakultásos egyetem gondolatát Barkóczy Ferenc egri püspök (1745–1761) vetette föl először 1754-ben. Neki köszönhető többek között az első állandó egri nyomda létesítése, a teológiai oktatás megreformálása, a katolikus hitvédelem és a keresztény sztoicizmus több művének, valamint néhány laicizálódó erkölcsstan, történeti és más tudományos munka kiadásának támogatása. Sokoldalú mecénatúrájában megjelent a világias mentalitás, melyben – Bitskey István szavaival – „a késő-barokk főúr öntudata európai látókörrel párosult”.

Barkóczy Ferenc utóda, Eszterházy Károly püspök (1761–1799) az országban elsőként már négyfakultásos egyetemben gondolkodott, s 1762–1782 között megépíttette a majdani könyvtárat is magában foglaló, tervezett egyetem épületét. A hetvenes évektől kezdve módszeresen gyűjtötte és vásároltatta a könyveket, kéziratokat a könyvtár számára. Ebben Giuseppe Garampi bécsi pápai nuncius, Büky József könyvtáros, Batthyány Ignác prépost-kanonok, később gyulafehérvári püspök, valamint a pesti és bécsi egyetem tanárai segítettek elsősorban. Eszterházy tervezete alapján a könyvtár dísztermében 1778-ban elkészült a tridentin zsinat résztvevőit és főbb rendelkezéseit szimbolikusan ábrázoló mennyezetfreskó, rajta az egyházi könyvtáralom által károsnak minősített könyvek villámmal történő elpusztítását ábrázoló, ikonográfiai különlegességnek számító, allegorikus jelenettel. 1781-ben készen állt a monumentális könyvvállványzat, melyet Eszterházy eszményképeinek – köztük Boethius, Lipsius, Kolumbusz, Kopernikus és Galilei – huszonnégy aranyozott domborművű mellképével díszítettek.

Ettől az évtől kezdve Garampi Európa-szerzte figyeltette ügynökeivel a beszerzési forrásokat, s öt év alatt közel tízezer kötetet vásároltatott meg és juttatott el Eszterházyhoz. Eközben az állomány folyamatosan bővült az egri kanonokok, plébánosok és teológiai tanárok ajándékaival, hagyatékaival. Az egyetem kultúrpolitikai okokból, Mária Terézia és II. József ellenállása miatt nem jöhetett létre, a könyvtár azonban 1793-ban megnyílt a nyilvánosság számára, s a püspök halála évében közel 14.000 művet foglalt magában, több mint 20.000 kötetben. Ezzel az állomány nagysága jóval meghaladta a 15.000 kötetes Klimó-gyűjteményét. A könyvtár megnyitása jelzi, hogy Eszterházy tudatában volt a nyilvános könyvtár jelentőségének a város életében; az új létesítmény kulturális hatása a tudós értelmiség mellett kiterjedt a városi polgárságra, s ösztönző szerepe volt Batthyány Ignác gyulafehérvári könyvtárának létrehozásában.

Eszterházy gyűjteménye, mely 1900-ig az eredetinek mintegy a háromszorosára nőtt, a nagyobb főúri, főpapi könyvtárakhoz hasonlóan enciklopédikus jellegű. A könyvek gyűjtését a püspök – ugyanúgy, mint Klimó – tervszerűen, a leendő egyetem fakultásainak igényeire gondolva, racionális elvek szerint, módszeresen végezte, s minden szakterületről igyekezett beszerezni a legfontosabb műveket. Ebből fakad a gyűjtemény egyik megkülönböztető sajátossága: a korabeli tudományok alpműveinek csaknem hiánytalan megléte; a természettudományok, valamint a 18. századi filozófiai és teológiai áramlatok, reformtörekvések képviselőinek nagyarányú jelenléte. Nem mellékes körülmény az sem, hogy a könyvtár keletkezése lényegében egybeesett a felvilágosodás magyarországi áttörésével, legintenzívebb szakaszával és a 18. század végének magyar irodalmában végbement laicizálódással.

„A felvilágosodás változatai” c. időszaki kamarakiállítás egyik kiindulópontja az volt, hogy a könyvek adott gyűjteményhez tartozása ugyanolyan fontos tulajdonságuk lehet, mint a műfaji, tematikus és tudományterületi besorolás. Másfelől a 18. század második felében létesített főúri és főpapi könyvtárak állománya az alapítók törekvései mellett bizonyos mértékig szemlélteti az adott régió szellemi, intellektuális állapotát, a különböző fejlettségű régiók között végbemenő kulturális közvetítés és kiegyenlítődség folyamatait. Ehhez járult a felismerés, hogy a műveltség terjesztése, színvonalának emelése a könyvtárak révén nélkülözhetetlen feltétele volt a felvilágosult eszmék szélesebb körű befogadásának.

A kiállítás fő célja, hogy az újabb kutatási eredményeket tükröző, reprezentatív példákra korlátozott, tematikus válogatás révén bepillantást nyújt-

son az egri könyvtárolomány néhány szeletébe, elsőségtse a kulturális kommunikáció kevésbé ismert tereinek, feltételeinek, formáinak és csatornáinak feltérképezését, s bemutassa a különböző 18. századi európai eszmeáramlatok helyi recepcióját és kontextusát. További cél, hogy hozzájáruljon a magyarországi felvilágosodás topográfiájának és kronológiájának árnyaltabbá tételéhez, felhívja a figyelmet erre a csupán részben kiaknázott és feldolgozott, a különleges adottságok miatt optimális feltételek mellett kutatható forrásanyagra, s ösztönözze a gyűjtemény történeti rétegeinek feltárását és a további szakszerű értékelést.

A kiállítás előkészítését megkönnyítette, hogy a felvilágosodás egri jelenlétével kapcsolatos kutatások jelentős múltra tekintenek vissza. 1893-ban megjelent a Főegyházmegyei Könyvtár nyomtatott katalógusa, s több mint száz éve folyamatosan vizsgálják a 18. század második felében működő két egri főpap egyházszerzői, mecénási és kulturális tevékenységét. Iványi Sándor, Antalóczy Lajos, Lőkös István, Bitskey István és mások kutatásai meggyőzően tanúsítják, hogy a két, Rómában tanult püspök intézményesen támogatta a tudományokat, a képzőművészetet, a magyar nyelv és irodalom tanítását. Ezáltal szélesítették a műveltséget, hatással voltak az irodalom és a tudományok gyakorlására, s nagymértékben hozzájárultak a város szellemi életének fejlődéséhez.

A kiállítás hat tematikus részre tagolódik, melyeken belül többnyire időrendben rendeztük el a nyomtatványokat. A második részben országokként, a harmadikban tudományterületenként csoportosítottuk a műveket, s az időrend e csoportokon belül érvényesül. Eredetileg önálló egységként szerettük volna bemutatni az antikvitás felvilágosodás kori recepcióját tanúsító kiadványokat, helyhiány miatt azonban erről le kellett mondanunk. Ugyancsak a rendelkezésre álló kiállítási felület szűkössége az oka annak, hogy egy szerzőtől többnyire csupán egyetlen munkát állítottunk ki; ezek gyakran az adott életmű egészének vagy jelentős részének könyvtárbeli jelenlétét reprezentálják.

A „Humanisták, reformátorok, a felvilágosodás előkészítői” c. első részben bemutatott művek azt tanúsítják, hogy Eszterházyt nem vezették felekezeti, ideológiai elfogultságok a gyűjtésben, s a tudományos célkitűzésnek megfelelően törekedett beszerezni a neves humanista szerzők, a reformáció elindítóinak és a racionális, kritikai gondolkodás 17. századi képviselőinek alpműveit. A 16. századból olyan nevek találhatók itt, mint Luther, Servét, Melanchthon, Kálvin, Béza, Erasmus és Lipsius, míg a 17. századból Montaigne, Hobbes, Grotius, Descartes, Spinoza, Malebranche,

Pascal, Bayle és Bacon neve érdemel említést. Itt és a további egységekben is a bibliofil hajlam jelenlétére utal az első kiadások viszonylag gyakori előfordulása. Helyi vonatkozása miatt Lipsius összes művei 1675-ös kiadásának második kötetét ott nyitottuk ki, ahol egyik levelében Eger 1596-os török általi elfoglalását említi meg a szerző.

A második részt „Az európai felvilágosodás klasszikusai”-nak szenteltük. A német felvilágosodás alakjai közül egyaránt megtalálhatók itt Pufendorf, Leibniz, Thomasius, Wolff, Johann Christoph Gottsched, Mendelssohn, Lessing, Nicolai, Herder és Kant művei. Az angol felvilágosodást Locke, Pope és Hume, a franciát Voltaire, d’Alembert, Montesquieu, Rousseau és Helvetius egy-két műve képviseli. Külön említést érdemel a francia filozofikus világtörténetek jelenléte: Prévost abbé, Millot és Raynal munkái tartoznak ide. Több művet itt is első vagy viszonylag korai kiadásban állíthatunk ki, s itt kapott helyet Voltaire két szépirodalmi munkájának magyar, Rousseau *Émile*-jének német fordítása. Figyelmet érdemel, hogy a gyűjtemény csaknem kivétel nélkül tartalmazza az európai felvilágosodás vezető ideológusainak fontosabb alkotásait, s Eszterházy beszerzett olyan kiadványokat is, amelyek a felvilágosodás radikális felfogását képviselik a vallás, az egyház és az állam kérdéseiben.

Azt, hogy a gyűjtemény lényegében lefedi a korabeli tudományosság szinte minden területét, „A természettudományos irodalom” c. harmadik részben szerettük volna érzékeltetni. Klasszikusnak számító munkák képviselik a műszaki (Besson) és az orvosi tudományokat (Vesalius, Cowper, Plenc), a földrajzot (Blaeu, Marinoni), a botanikát (Van Rhede, Oeder, Bonelli, Knorr), a zoológiát (Seligmann), a matematikát (Doppelmayer) és a fizikát (Scherffer, La Caille). A csillagászzal kapcsolatos szakirodalomból Eszterházy különgyűjteményt hozott létre az épületben felállított csillagvizsgáló részére; ennek rendkívül gazdag anyagát Cellarius, Bayer, Blaeu, La Lande és Séjour művei szemléltetik. A számos gazdagon illusztrált kötet miatt ez egyben a kiállítás leglátványosabb része.

A „Janzenisták, filojanzenisták, katolikus felvilágosodás” c. negyedik rész a katolikus egyházon belüli fontosabb 17–18. századi reformtörekvésekhez kapcsolódó művekből mutat be néhányat. A janzenizmus klasszikusainak, így Jansenius, Arnauld, Dupin, Pouget, Calmet és Fleury könyvei mellett megtaláljuk itt a janzenistákkal szimpatizáló vagy janzenizmussal vádolt, gyakran jezsuitaellenes, többségében olasz szerzők – Noris, Serry, Concina, Orsi, Mamachi – munkáit, éppugy, mint a piarista felvilágosodás kiemelkedő alakjaként ismert Corsininek, a felvilágosult katolicizmus vezér-

alakjainak számító XIV. Benedek pápának és Muratorinak, továbbá a karteziánus Bernard Lamy-nak és az egyházszervezet gyökeres reformját hirdető Febronius-nak a műveit. Itt kapott helyet két, a janzenizmussal rokonszenvező szerző, Gazzaniga és Bertieri egy-egy munkájának egri kiadása is. Mindez mutatja, hogy a hagyományos szemléletet képviselő teológusok mellett Eszterházy figyelemre méltó helyet biztosított a könyvtárban a korszerű, felvilágosult és reformista egyházpolitikai, teológiai, erkölcsstani törekvéseket reprezentáló kiadványoknak. Az itt kiállított művek túlnyomó többsége – az első és második részben látható munkák nagy részével együtt – megtalálható a katolikus egyház által „tiltott könyvek”-nek a 18. század második felében is többször kiadott jegyzékén.

Az ötödik és hatodik részben végül a két püspök tudomány- és irodalompártolását tanúsító művekből, valamint az egri nyomdák, köztük a püspöki iskola nyomdájának kiadványaiból látható válogatás. Az itt kiállított művek többsége közvetlenül kapcsolódik a püspökök mecénási tevékenységéhez, tág tematikát ölel fel, s ezeket a könyveket nagyobb részben a papság és a szélesebb rétegek használatára szánták. Több nyomtatvány képviseli a sztoikus és a sztoikus hagyományra visszanyúló humanista erkölcsstani irodalmat (Cato, Boethius, Petrarca), a szépirodalom különböző műfajait (Fénelon, Graneli/Kunits, Pancsatontra/Patay, Orczy, Barclay/Fejér), az aszketikus, elmélkedő irodalom történeti rétegeit (Aranyszájú Szent János, Kempis Tamás, Drexel, Inchino/Lépes, Bona, Szalézi Szent Ferenc) és a katolikus teológia szakterületeit (Gusztinyi, Pázmány, Muratori, Gotti, Bellarmino, Gervasio, Bossuet). A püspökök által támogatott, illetőleg Egerben kiadott művek között egyaránt vannak történeti (Dezsericzky, Ambrosovszky), filozófiai (Bacon, Sartori), nyelv- és irodalomtudományi (Pápay, Grammatica Germanica), retorikai (Kapri-nai) és jogi (Huszty, Molnár) szakmunkák, tankönyvek, s nem hiányoznak a gazdálkodás részterületeivel, így a méhészettel és az állattartással kapcsolatos írások sem (Szattmáry, Gedde). A nyomtatványok egy része *liber gradualis*ként látott napvilágot, s az egri nyomdák kiadványai mellett megtalálható néhány további magyarországi nyomda terméke is. A két utolsó részben megfigyelhető az is, hogy egyik püspök sem támogatott kifejezetten protestánsellenes vagy intoleráns műveket.

Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár állományának itt bemutatott szelete szemlélteti a folyamatot, melynek során a 18. század második felében Magyarországon is végbement az egyházi műveltség fokozatos elvilágosodása, s megkezdődött a különböző felekezeti kultúrák kiegyenlítődése a

fejlettebb területek irányába. Szembetűnő az állomány viszonylagos modernsége, tartalmi változatossága és egy-egy tudományszak anyagának különféle irányzatokat képviselő összetétele. Eszterházy figyelme kiterjedt olyan területekre is, amelyek előterében álltak a felvilágosodás kori törekvéseknek. A 18. századi állomány itt kiállított része a század második felében létesített magyarországi főúri, főpapi könyvtárak közül modernség tekintetében közel áll Klimó György azonos indítékből létrejött, valamivel kisebb pécsi, illetőleg gróf Teleki József jóval kisebb, de gondosan megválogatott, elsősorban a gyűjtő személyes érdeklődését tükröző marosvásárhelyi és pesti gyűjteményének megfelelő részéhez.

Az antikvitás, a középkor, a humanizmus és a reformáció korábbi művelődési és tudós hagyományainak őrzése mellett az egri könyvállomány világosan jelzi a 17. századi kritikai gondolkodás és a felvilágosodás különböző áramlatainak recepcióját, s mutatja az érdeklődés kezdődő áthelyeződését a teológia részterületeiről a világi tudományok irányába. Megfigyelhető a latin nyelvű szakirodalom lassú háttérbe szorulása az anyanyelvű művekkel szemben, s jól kitapintható a kísérlet a könyvtárköztetésbe vetett hit és a természettudományos gondolkodás összeegyeztetésére. A válogatás jelzi azt is, hogy a két egri püspök tevékenységének korábbi egyoldalú megítélése a történettudomány részéről az újabb irodalomtörténeti kutatások fényében joggal minősült túlhaladott álláspontnak.

A kiállítás a „Fortunatus, Melusine, Genofeva: Internationale Erzählstoffe in der deutschen und ungarischen Literatur der Frühen Neuzeit” c., az Eszterházy Károly Főiskolán 2008. október 8–12. között megrendezett nemzetközi komparatistikai tanácskozás keretében jött létre. Az előkészítésben nyújtott segítségért hálás köszönettel tartozom Dr. Löffler Erzsébetnek, az Egri Főegyházmezei Könyvtár igazgatójának, Bitskey István egyetemi tanárnak és Dr. Surányi Imre ny. főiskolai tanárnak, a könyvtár volt munkatársának. A kiállítás és a katalógus technikai előkészítésében nyújtott szíves segítségért Szász Zoltánné és Pap Péter könyvtárosoknak mondok köszönetet.

EINFÜHRUNG

Die Bibliothek der Erzdiözese Eger/Erlau stellt neben der 1774 für die Öffentlichkeit eröffneten Bibliothek György Klimos, Bischof von Pécs/Fünfkirchen, die einzige von einem Bischof gestiftete Büchersammlung in Ungarn dar, die sich bis heute im kirchlichen Besitz an ihrer ursprünglichen Stelle befindet und die man im letzten Viertel des 18. Jahrhunderts mit dem Ziel errichtete, um als Bibliothek einer zukünftigen Universität zu dienen. Die Sammlung ist auch im europäischen Vergleich eine Besonderheit, denn die Universitäten und ihre Bibliotheken wurden in dieser Zeit im westlichen Teil Europas schon nicht mehr vom zuständigen Bischof, sondern vom Staat gegründet. Die Idee einer Universität in Eger mit drei Fakultäten wurde zuerst von Ferenc Barkóczy, Bischof von Eger (1745–1761), im Jahre 1754 aufgeworfen. Ihm sind zu danken u.a. die Errichtung der ersten ständigen Druckerei in Eger, die Reform des Theologieunterrichts, der Druck mehrerer Werke zur katholischen Apologetik und zum christlichen Stoizismus sowie die Publizierung einiger Morallehren, historischer und anderer wissenschaftlicher Arbeiten. Sein vielseitiges Mäzenatentum zeugte von säkularer Mentalität, in der – um István Bitskey zu zitieren – „das Bewusstsein eines spätbarocken Hochadeligen mit europäischem Weitblick einherging”.

Der Nachfolger Ferenc Barkóczys, Bischof Károly Eszterházy (1761–1799) plante schon – zum ersten Mal im Lande – eine Universität mit vier Fakultäten. Von 1762 bis 1782 ließ er das Gebäude der zukünftigen Universität errichten, das auch die Bibliothek in sich aufnehmen sollte. Ab den 70er Jahren sammelte er systematisch Bücher und Manuskripte. Darin haben ihm vor allem Giuseppe Garampi, päpstlicher Nuntius in Wien, Bibliothekar József Büky, Propst-Domherr Ignác Batthyány, später Bischof von Gyulafehérvár/Alba Iulia, sowie die Professoren der Universitäten Pest und Wien geholfen. 1778 wurde das Deckenfresko im Prunksaal der Bibliothek nach dem Entwurf Eszterházy's fertiggestellt, auf dem die Teilnehmer und die wichtigeren Dekrete des Konzils von Trient symbolisch dargestellt sind; eine allegorische Nebenszene zeigt als ikonographische Besonderheit die Vernichtung der durch die kirchliche Bücherzensur verurteilten Bücher

durch einen Blitz. 1781 wurden die monumentalen Bücherregale fertiggestellt, die mit 24 vergoldeten Porträtreliefs der Vorbilder Eszterházy, unter ihnen Boethius, Lipsius, Columbus, Copernicus und Galilei, verziert wurden.

Ab diesem Jahr ließ Garampi den Büchermarkt mit seinen Agenten überall in Europa beobachten; innerhalb von fünf Jahren ließ er beinahe zehntausend Bände für Eszterházy ankaufen und verschicken. Inzwischen wurde der Bestand auch durch die Geschenke und Nachlässe der Domherren, der Pfarrer und der Theologieprofessoren von Eger kontinuierlich erweitert. Aus kulturpolitischen Gründen, vor allem wegen des Widerstandes Maria Theresias und Josephs II., kam die Universität schliesslich nicht zustande, die Bibliothek wurde jedoch 1793 der Öffentlichkeit zugänglich gemacht. Im Todesjahr des Bischofs enthielt sie beinahe 14.000 Werke in mehr als 20.000 Bänden. So war der Bestand wesentlich grösser als die Sammlung Klimos mit ihren 15.000 Bänden. Die Eröffnung der Bibliothek zeigt, dass sich Eszterházy der Bedeutung einer öffentlichen Bibliothek im Leben der Stadt bewusst war. Der kulturelle Einfluß der neuen Einrichtung liess sich sowohl in den gelehrten Kreisen als auch im Bürgertum der Stadt spüren; Eszterházy's Beispiel spielte auch bei der Errichtung der Bibliothek von Ignác Batthyány in Gyulafehérvár eine anregende Rolle.

Ähnlich wie die grösseren Bibliotheken der Hochadeligen und der hohen Geistlichkeit war auch die Sammlung Eszterházy's, die bis 1900 etwa verdreifacht wurde, enzyklopädisch angelegt. Die Bücher hat der Bischof – ebenso wie Klimó – planmässig, die Ansprüche der Fakultäten der zukünftigen Universität bedenkend, nach rationalen Prinzipien, systematisch gesammelt; er war bemüht, die wichtigsten Werke sämtlicher Fachgebiete zu erwerben. Daraus folgt ein Unterscheidungsmerkmal der Sammlung: die fast lückenlose Reihe der Grundwerke der zeitgenössischen Wissenschaften; weiterhin das massive Vorhandensein der Naturwissenschaften, der verschiedenen philosophischen und theologischen Strömungen sowie der Reformbestrebungen im 18. Jahrhundert. Es ist kein unwichtiger Umstand, dass die Entstehung der Bibliothek im Wesentlichen mit dem Durchbruch der Aufklärung in Ungarn, mit ihrer intensivsten Phase und mit der auch in der Literatur erfolgten Verweltlichung zusammentraf.

Ein Ausgangspunkt bei der Konzipierung der Kabinettsausstellung „Diskurse der Aufklärung“ war, dass die Zugehörigkeit zu einer bestimmten Sammlung ein ebenso wichtiges Charakteristikum der Bücher sein kann wie die gattungsmässige, thematische und fachspezifische Einordnung. An-

dererseits veranschaulichen die Bibliotheksbestände des Hochadels und der hohen Geistlichkeit in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts neben den Bestrebungen der Stifter in gewissem Maße auch den geistlich-intellektuellen Zustand in der betreffenden Region sowie die kulturellen Vermittlungs- und Ausgleichsprozesse zwischen den unterschiedlich entwickelten Regionen. Hinzu kam die Erkenntnis, dass die Verbreitung und die Vermittlung der Bildung, die Erhöhung des Bildungsniveaus durch die Bibliotheken eine unerlässliche Bedingung für die breitere Rezeption der aufgeklärten Ideen darstellte.

Das Hauptziel der Ausstellung liegt darin, durch eine auf repräsentative Beispiele beschränkte, die neueren Forschungsergebnisse widerspiegelnde thematische Auswahl einen Einblick in wichtige Bereiche des Buchbestandes in Eger zu gewähren, die Erschliessung von weniger bekannten Räumen, Bedingungen, Formen und Kanälen der kulturellen Kommunikation zu fördern sowie einige Rezeptionsstränge der verschiedenen europäischen Geistesströmungen im 18. Jahrhundert darzustellen. Ein weiteres Ziel ist es, zur Differenzierung der Topographie und der Chronologie der Aufklärung in Ungarn beizutragen, auf das nur zum Teil erschlossene und aufgearbeitete, unter beinahe optimalen Bedingungen erforschbare Quellenmaterial aufmerksam zu machen und dadurch die weitere sachgemässe Auswertung anzuregen.

Die Vorbereitung der Ausstellung wurde vor allem dadurch erleichtert, dass die Erforschung der Aufklärung in Eger auf eine längere Vergangenheit zurückblicken kann. Der Katalog der Bibliothek der Erzdiözese wurde bereits 1893 publiziert und die kirchenorganisatorische, mäzenative und kulturelle Tätigkeit der beiden Bischöfe in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts wird seit mehr als hundert Jahren kontinuierlich untersucht. Die Forschungen von Sándor Iványi, Lajos Antalóczy, István Lökös, István Bitskey und anderer zeigen überzeugend, dass die Wissenschaften, die bildenden Künste sowie der Unterricht der ungarischen Sprache und Literatur von beiden Bischöfen, die in Rom studiert hatten, institutionell gefördert wurden. Dadurch haben sie sowohl die Bildung der Bevölkerung erweitert als auch die literarische und wissenschaftliche Tätigkeit wesentlich beeinflusst sowie zur Entwicklung des kulturellen Lebens in der Stadt in hohem Maße beigetragen.

Die über hundert Exponate wurden in sechs thematische Abschnitten gegliedert, innerhalb dieser sind sie im wesentlichen chronologisch geordnet. Im zweiten Abschnitt wurden die Werke nach Ländern, im dritten

nach Fachgebieten gruppiert. Den Druckwerken, die die Rezeption der Antike in der Zeit der Aufklärung repräsentieren, wollten wir ursprünglich einen eigenen Abschnitt widmen, wegen Platzmangel mussten wir jedoch darauf verzichten. Ebenfalls in der begrenzten Ausstellungsfläche liegt die Ursache dafür, dass von einem Autor meistens nur ein einziges Werk ausgestellt wurde; diese repräsentieren oft die komplette Präsenz oder einen bedeutenden Anteil des betreffenden Oeuvres in der Bibliothek.

Die im ersten Abschnitt unter dem Titel „Humanisten, Reformatoren, Vorbereiter der Aufklärung“ ausgestellten Werke bezeugen, dass Eszterházy's Sammeltätigkeit von konfessionellen und ideologischen Voreingenommenheiten nicht belastet wurde und dass er seiner wissenschaftlichen Zielsetzung entsprechend bestrebt war, die wichtigsten Werke der namhaften Humanisten, der Reformatoren und der kritischen Denker des 17. Jahrhunderts zu erwerben. Aus dem 16. Jahrhundert findet man hier Namen wie Luther, Servet, Melancthon, Calvin, Beza, Erasmus und Lipsius, während aus dem 17. Jahrhundert Montaigne, Hobbes, Grotius, Descartes, Spinoza, Malebranche, Pascal, Bayle und Bacon erwähnt werden sollten. Hier und auch in den nächsten Abschnitten kann man mehrere Erstausgaben finden, was auf eine bibliophile Neigung in der Sammeltätigkeit hinweist. Wegen des lokalen Bezugs wurde der zweite Band aus der Gesamtausgabe der Werke Lipsius' von 1675 an jener Stelle aufgeschlagen, wo Lipsius in einem Brief die Einnahme Egers von 1596 durch die Türken erwähnt.

Der zweite Abschnitt wurde den „Klassikern der europäischen Aufklärung“ gewidmet. Von den Gestalten der deutschen Aufklärung findet man hier Werke von Pufendorf, Leibniz, Thomasius, Wolff, Johann Christoph Gottsched, Mendelssohn, Lessing, Nicolai, Herder und Kant. Die Aufklärung in England wird durch Werke von Locke, Pope und Hume, die Aufklärung in Frankreich durch Bände von Voltaire, d'Alembert, Montesquieu, Rousseau und Helvetius vertreten. Die französischen philosophischen Weltgeschichten verdienen eine eigene Erwähnung: die Arbeiten von Abbé Prévost, Millot und Raynal gehören hierher. Mehrere Werke konnten auch hier in Erstausgaben oder in relativ frühen Ausgaben ausgestellt werden. Die ungarische Übersetzung von zwei belletristischen Arbeiten Voltaires sowie die deutsche Übersetzung des *Émile* von Rousseau werden ebenfalls hier gezeigt. Beachtung verdient die Tatsache, dass die wichtigeren Werke der führenden Köpfe der europäischen Aufklärung fast ausnahmslos in der Sammlung vorhanden sind. Eszterházy liess auch solche Bücher beschaffen, in denen die radikale Richtung der

Aufklärung in den Fragen der Religion, der Kirche und des Staates zu Wort kommt.

Im dritten, „Naturwissenschaftliche Literatur“ betitelten Abschnitt wollten wir zeigen, dass die Sammlung fast sämtliche Bereiche der zeitgenössischen Gelehrsamkeit umfasst. Vertreten sind die Standardwerke der technischen Wissenschaften (Besson), der Medizin (Vesalius, Cowper, Plenc), der Geographie (Blau, Marinoni), der Botanik (Van Rhede, Oeder, Bonelli, Knorr), der Zoologie (Seligmann), der Mathematik (Doppelmayer) und der Physik (Scherffer, La Caille). Aus der Fachliteratur der Astronomie stellte Eszterházy eine Sondersammlung für die Sternwarte im Universitätsgebäude auf; ihr besonders reiches Material wird durch Werke von Cellarius, Bayer, Blau, La Lande und Séjour veranschaulicht. Wegen den zahlreichen reich illustrierten Bänden ist dieser Abschnitt zugleich der anschaulichste Teil der Ausstellung.

Im vierten Abschnitt unter dem Titel „Jansenisten, Philojansenisten, katholische Aufklärung“ werden einige Werke zu den Reformbestrebungen in der katholischen Kirche im 17./18. Jahrhundert aufgeführt. Neben den Büchern der Klassiker des Jansenismus wie Jansenius, Arnauld, Dupin, Pouget, Calmet und Fleury finden wir hier die Arbeiten einiger mit den Jansenisten sympathisierenden bzw. des Jansenismus verdächtigten, oft antijesuitischen, mehrheitlich italienischen Autoren (Noris, Serry, Concina, Orsi, Mamachi) ebenso wie die Werke des als herausragende Gestalt der Piaristenaufklärung bekannten Corsini, des Papstes Benedikt XIV. und Muratoris, die als führende Figuren des aufgeklärten Katholizismus gelten, weiterhin des Cartesianers Bernard Lamy sowie Febronius', der eine grundsätzliche Reform der Kirchenverfassung anstrebte. Die in Eger gedruckten Ausgaben je eines Werkes von zwei mit dem Jansenismus sympathisierenden Autoren (Gazzaniga, Bertieri) wurden ebenfalls hier ausgestellt. All das zeigt, dass Eszterházy neben Werken von Theologen, die eine traditionelle Auffassung vertraten, auch jene Publikationen in die Bibliothek aufnehmen liess, die die zeitgemäßen, aufgeklärten und reformistischen Bestrebungen in der Kirchenpolitik, der Theologie und der Ethik repräsentierten. Der überwiegende Anteil der hier ausgestellten Bücher findet sich übrigens zusammen mit dem Gros der Arbeiten im ersten und zweiten Abschnitt der Ausstellung im „Index librorum prohibitorum“ der katholischen Kirche, der auch in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts mehrmals publiziert wurde.

Im fünften und sechsten Abschnitt kann man schliesslich eine Auswahl aus jenen Werken sehen, die das Mäzenatentum der beiden Bischöfe für die Literatur bezeugen, sowie aus jenen, die in den Druckereien von Eger, unter ihnen in der Druckerei der bischöflichen Schule, publiziert wurden. Die Mehrzahl der hier ausgestellten Werke ist mit der Fördertätigkeit der Bischöfe unmittelbar verbunden. Sie umfassen eine breite Thematik und waren vor allem für den Gebrauch der Geistlichkeit, aber auch der breiteren Bevölkerungsschichten gedacht. Mehrere Werke vertreten die moraldidaktische Literatur des Stoizismus und des Humanismus (Cato, Boethius, Petrarca), die Gattungen der Belletristik (Fénelon, Granelli/Kunits, Pañcatantra/Patay, Orczy, Barclay/Fejér), die aszetisch-meditative Literatur (Chrysostomus, Thomas von Kempen, Drexel, Inchino/Lépes, Bona, Franz von Sales) und die Fachgebiete der katholischen Theologie (Gusztinyi, Pázmány, Muratori, Gotti, Bellarmino, Gervasio, Bossuet). Unter den Werken, die durch die Bischöfe finanziert bzw. in Eger herausgegeben wurden, findet man historische (Dezsericzky, Ambrosovszky), philosophische (Bacon, Sartori), sprach- und literaturwissenschaftliche (Pápay, Grammatica Germanica), rhetorische (Kaprinai) und juristische (Huszty, Molnár) Fach- und Lehrbücher, und es fehlen auch die Schriften zu den Teilbereichen der Ökonomie wie Bienenzucht und Viehhaltung (Szattmáry, Gedde) nicht. Ein Teil der Werke wurde als *Liber gradualis* herausgegeben. Neben Publikationen aus den Druckereien von Eger finden wir auch Schriften aus einigen weiteren ungarischen Druckereien. In den beiden letzten Abschnitten kann man auch beobachten, dass keiner der beiden Bischöfe ausgesprochen antiprotestantische oder intolerante Publikationen unterstützt hat.

Die hier aufgeführten Beispiele aus den Beständen der Bibliothek der Erzdiözese Eger veranschaulichen den Prozess, in dessen Verlauf sich die allmähliche Verweltlichung der geistlichen Bildung in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts auch in Ungarn vollzog und mit einem Ausgleich der verschiedenen konfessionellen Kulturen in Richtung der entwickelteren Regionen begonnen wurde. Die relative Modernität und die inhaltliche Vielfalt des Buchbestandes sticht ebenso ins Auge wie die Tatsache, dass in ihm oft verschiedene Richtungen eines Fachgebietes vertreten sind. Die Aufmerksamkeit Eszterházy's umfasste auch solche Bereiche, die im Vordergrund der Bestrebungen der Aufklärung standen. Hinsichtlich seiner Modernität steht der hier ausgestellte Bestandsanteil aus dem 18. Jahrhundert unter den hochadeligen bzw. bischöflichen Bibliotheken Ungarns den entsprechenden Beständen in der aus der gleichen

Motivation errichteten, etwas kleineren Bibliothek György Klimos in Pécs bzw. in den wesentlich kleineren, aber sorgfältig ausgewählten, vor allem den persönlichen Interessen des Eigentümers entsprechenden Sammlungen des Grafen József Teleki in Marosvásárhely/Tirgu Mures und in Pest nahe.

Der Buchbestand in Eger zeigt neben der Bewahrung der älteren kulturellen und gelehrten Traditionen der Antike, des Mittelalters, des Humanismus und der Reformation auch die Rezeption der verschiedenen Strömungen des kritischen Denkens im 17. Jahrhundert und in der Zeit der Aufklärung; er beweist die beginnende Verlagerung des Interesses von den Teilgebieten der Theologie in die Richtung der profanen Wissenschaften. Man kann ebenso die langsame Zurückdrängung der lateinischen Fachliteratur zugunsten der Werke in den Nationalsprachen beobachten. Der Versuch, den Offenbarungsglauben mit dem naturwissenschaftlichen Denken zu vereinbaren, ist ebenfalls greifbar. Die Auswahl zeigt insgesamt, dass die frühere einseitige Beurteilung der Tätigkeit der beiden Bischöfe von Eger seitens der Geschichtswissenschaft durch die Ergebnisse der neueren literatur- und kulturwissenschaftlichen Forschungen mit Recht als überholt betrachtet werden kann.

Die Ausstellung wurde im Rahmen der internationalen komparatistischen Tagung „Fortunatus, Melusine, Genofeva: Internationale Erzählstoffe in der deutschen und ungarischen Literatur der Frühen Neuzeit“ ausgerichtet, die an der Hochschule Károly Eszterházy vom 8. bis zum 12. Oktober 2008 durchgeführt wurde. Für die Hilfe im Laufe der Vorbereitung danke ich Dr. Erzsébet Löffler, der Direktorin der Bibliothek der Erzdiözese Eger, Universitätsprofessor István Bitskey und dem emeritierten Hochschulprofessor Dr. Imre Surányi, einem ehemaligen Mitarbeiter der Bibliothek. Für die freundliche Hilfe in der technischen Vorbereitung der Ausstellung und des Katalogs bin ich zwei Mitarbeitern der Bibliothek, Zoltánné Szász und Péter Pap dankbar.

KATALÓGUS / KATALOG

Humanisták, reformátorok, a felvilágosodás előkészítői / Humanisten, Reformatoren, Vorbereiter der Aufklärung

LUTHER, MARTIN

ETTLICH SERMONES ... : VON DREIERLEY GUTEM LEBEN ... + VON WIRDIGEN EMPFAHUNG DES HEYLIGEN LEICHNAMS CHRISTI ... + VON ZWEIERLEI GERECHTIGKEYT ... + EIN SERMON GETHON ZU ERFURT UFF DEN HINWEGGEN WORMBS. [S. L.]: [S. N.], 1521.
S. XVI. 12/5

LUTHER, MARTIN

COMMENTARIUS IN MICHEAM PROPHETAM, COLLECTUS EX PRAELECTIONIBUS MAR. LUTH. WITTEBERGAE: VITUS THEODORUS, 1542.
S. XIV. 49/2

ERASMUS, DESIDERIUS ROTERODAMUS

HYPERASPISTAE LIBER SECUNDUS, ADVERSUS LIBRUM MARTINI LUTHERI, CUI TITULUM FECIT, SERVUM ARBITRIUM. [BASILEAE]: [S. N.], (1527).
T. XI. 43

ERASMUS, DESIDERIUS ROTERODAMUS

FAMILIARIUM COLLOQUIORUM OPUS, AB AUTORE POSTREMUM DILIGENTER RECOGNITUM. COLONIAE: JOANNES GYMNICUS, 1533.
T. XI. 18

ERASMUS, DESIDERIUS ROTERODAMUS

ADAGIORUM CHILIADES LOCOS COMMUNES DIGESTAE. QUIBUS HADRIANI IUNII, IOHANNIS ALEXANDRI ... ET ALIORUM QUORUNDAM PARAEMIOGRAPHORUM ADAGIA EODEM ORDINE DESCRIPTA SUBIUNCTA SUNT. [S. L.]: HAEREDES ANDRAEAE WECHELI, CLAUDIJ MARNIJ ET IO. AUBRII, 1599.
V. III. 26

SERVET, MICHAEL

DE TRINITATIS ERRORIBUS LIBRI SEPTEM. [HAGENAU]: [S. N.], 1531.
F. IX. 7/1

A MÜVET ESZTERHÁZY KÁROLY TÍZ ARANYÉRT VÁSÁROLTA. / DAS WERK WURDE VON KÁROLY ESZTERHÁZY FÜR ZEHN DUKATEN GEKAUFT.

MELANCHTHON, PHILIPP

ELEMENTORUM RHETORICES LIBRI DUO ... HIS ADIECTAE SUNT EPISTOLAE CONTRARIAE PICI ET HERMOLAI BARBARI, UNA CUM DISPOSITIONE. LIPSIAE: OFF. VALENTINI PAPAE, 1547.
R. XII. 14/2

MELANCHTHON, PHILIPP

HISTORIA DE VITA ET ACTIS REVERENDISIMI VIRI D[OCTORIS] MARTINI LUTHERI ... ADIECTA EST PRAETEREA DE OBITU EIUS BREVIS ENARRATIO, CUM ORATIONE D[OCTORIS] IO[ANNIS] POMERANI IN FUNERE HABITA. [S. L.]: [S. N.], 1555.
Dd. VII. 59/3

CALVINUS, IOHANNES

INSTITUTIO CHRISTIANAE RELIGIONIS IN LIBROS QUATUOR NUNC PRIMUM DIGESTA ... AUCTA ... TAM MAGNA ACCESSIONE UT PROPTEMODUM OPUS NOVUM HABERI POSSIT. [S. L.]: ANTONIUS REBULIUS, 1561.
D. I* 31

BEZA, THEODOR

ANNOTATIONES MAIORES IN NOVUM D[OMI]N[I] NOSTRI JESU CHRISTI TESTAMENTUM. 1-2. P. ED. CORRECTOR. BASILEAE: [S. N.], 1594.
O. I° 4

LIPSIUS, IUSTUS

OPERA OMNIA, POSTREMUM AB IP SO AUCTA ET RECENSIT. ANTVERPIAE: OFFICINA PLANTINIANA BALTHASARIS MORETI, 1637.
Hh. II. 1-4

LIPSIUS JUSTUS

OPERA OMNIA, POSTREMUM AB IP SO AUCTA ET RECENSITA: NUNC PRIMUM COPIOSO RERUM INDICE ILLUSTRATA. 1-4. T. VESALIAE: ANDRAEAS AB HOOGENHUYSEN, 1675.
Uu. VII. 141-144

A II. KÖTETBEN LIPSIUS LEVELE GASTON SPINULUS LIMBURGI KORMÁNYZÓHOZ, EGER 1596-OS TÖRÖK MEGSZÁLLÁSÁNAK EMLÍTÉSÉVEL. / IM Bd. 2. EIN BRIEF VON LIPSIUS AN GASTON SPINULA, STATTHALTER VON LIMBURG, MIT ERWÄHNUNG DER EINNAHME EGRERS DURCH DIE TÜRKEN VON 1596.

LIPSIUS Justus

MONITA ET EXEMPLA POLITICA: LIBRI DUO QUI VIRTUTES ET VITIA PRINCIPUM SPECTANT. BUDAË: TYP. V. NOTTENSTEININ, 1750. [LIBER GRADUALIS: 1750.]
F. IX. 125

ALSTEDIUS, JOHANNES HENRICUS

ENCYCLOPAEDIA SEPTEM TOMIS DISTINCTA. 1-2. TOM. HERBORNAE NASSOVIORUM: [S. N.], 1630.
B. IV. 12-13

MONTAIGNE, MICHEL

LES ESSAIS: EDITION NOUVELLE. CORRIGÉE SUIVANT LES PREMIÈRES IMPRESSIONS DE L'ANGELIER. PARIS: MICHEL BLAGEART, 1640.
Gg. IV. 23

HOBBS, THOMAS

ELEMENS PHILOSOPHIQUES DU CITOYEN. TRAITÉ POLITIQUE. [TRAD. PAR SORBIÈRE.] AMSTERDAM: JEAN BLAEU, 1649.
T. XI. 32

[HOBBS, THOMAS VAGY/ODER WHITE, THOMAS]

DUX VITAE SIVE STATERA MORUM: ETHICO-POLITICO-THEOLOGICA; ADMIRABILI & NOVA METHODO TRADITA & IN III. TOMOS DIVISA. AUTHORE T. H. ANGLO. ELEUTHEROPOLIS: PETRUS PACIFICUS, 1672.
E. I^o 62

A KÖNYVTÁRKATALÓGUSOK VÁLTAKOZVA THOMAS HOBBS VAGY THOMAS WHITE NEVE ALATT TARTJÁK SZÁMON A MŰVET. KOHOLT IMPRESSZUMADATOKKAL. TELEKESY ISTVÁN TULAJDONOSI BEJEGYZÉSÉVEL. / DIE BIBLIOTHEKSKATALOGE NENNEN UNTERSCHIEDLICH THOMAS HOBBS ODER THOMAS WHITE ALS VERFASSER. ERSCHEINUNGSVERMERK FINGIERT. MIT POSSESSORENVERMERK VON ISTVÁN TELEKESY.

GROTIUS, Hugo

DE IURE BELLI AC PACIS LIBRI TRES, IN QUIBUS IUS NATURAE ET GENTIUM ... EXPLICANTUR. [2. ED.] AMSTERDAMI: IOHANNES BLAEU, 1646.
T. XVI. 11

GROTIUS, Hugo

ANNALES ET HISTORIAE DE REBUS BELGICIS. AMSTELODAMI: J. BLAEV, 1657.
C. V. 32

DESCARTES RENÉ

DE PRIMA PHILOSOPHIA, IN QUIBUS DEI EXISTENTIA ET ANIMAE HUMANAE A CORPORE DISTINCTIO, DEMONSTRANTUR. 3. ED. AMSTELODAMI: LUDOVICUS ELZEVIUS, 1654.
S. VIII. 68/1

SPINOZA, BARUCH

TRACTATUS THEOLOGICO-POLITICUS CONTINENS DISSERTATIONES ALIQUOT, QUIBUS OSTENDITUR LIBERTATEM PHILOSOPHANDI ... TOLLI NON POSSE. HAMBURGI: H. KÜNRATH, 1670.
S. VIII. 50

MALEBRANCHE, NICOLAS

DE LA RECHERCHE DE LA VERITÉ: 1-3. TOM. PARIS: A. PRALARD, 1678-1679.
H. IX. 26-27

MALEBRANCHE, NICOLAS DE

LETTRES ... UN DE SES AMIS, DANS LESQUELLES IL RÉPOND AUX RÉFLEXIONS PHILOSOPHIQUES ET THÉOLOGIQUES DE ... ANTOINE ARNAULD. ROTTERDAM: REINIER LEERS, 1686.
F. IX. 93

SIMON, RICHARD

HISTOIRE CRITIQUE DES PRINCIPAUX COMMENTATEURS DU NOUVEAU TESTAMENT ... AVEC UNE DISSERTATION CRITIQUE SUR LES PRINCIPAUX ACTES MANUSCRITS. ROTTERDAM: R. LEERS, 1693.
I. VI. 7

PASCAL, BLAISE

PENSÉES SUR LA RELIGION, ET SUR QUELQUES AUTRES SUJETS. ED. NOUVELLE. DE BEAUCOUP DE PENSÉES [PAR DU BOIS DE LA COUR] ... ET DE QUELQUES DISSERTATIONS. AMSTERDAM: PIERRE MORTIER, 1701.
Aa. VIII. 38

BAYLE, PIERRE

DICTIONNAIRE HISTORIQUE ET CRITIQUE: 1-4. T. 5 ED. AUGMENTÉE. AMSTERDAM; HUMBERT: LUCHTMANS, 1740.
Ss. II. 1-4

BACON DE VERULAMIO, FRANCISCUS

DE DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM. 1-2. P. LUGANI: G. GIRARDI, 1763.
Bb. I. 34

Az európai felvilágosodás klasszikusai / Klassiker der europäischen Aufklärung**PUFENDORF, SAMUEL**

DISSERTATIONES ACADEMICAE SELECTIORES. LONDONII SCANORUM: SUMT. ADAMI JUNGHANS, TYP. VITUS HABEREGGER, 1675.
F. VI. 120

LEIBNIZ, GOTTFRIED WILHELM

CODIX JURIS GENTIUM DIPLOMATICUS ... A FINE SEculi UNDECIMI AD NOSTRA USQUE TEMPORA. 1-2. TOM. HANNOVERAE: FREYTAG, G. - AMMONIUS, S., 1693-1700.
P. XII. 12

THOMASIUS, CHRISTIANUS

INSTITUTIONUM JURISPRUDENTIAE DIVINAE, LIBRI TRES. IN QUIBUS FUNDAMENTA JURIS NATURALIS ... EXPLICANTUR: 7. ED. CORRECTIOR. HALAE MAGDEBURGICAE: VIDUA CH. SALFELDII, 1730.
T. VII. 2

WOLFF, CHRISTIAN

VERNÜNFTIGE GEDANCKEN VON DER MENSCHEN THUN UND LASSEN, ZU BEFÖRDERUNG IHRER GLÜCKSELIGKEIT DEN LIEBHABERN DER WAHRHEIT MITGETHEILET. [2. AUFL.]. HALLE IM MAGDEBURGISCHEN: RENGER, 1752.
Ff. I. 27

GOTTSCHED, JOHANN CHRISTOPH

VOLLSTÄNDIGERE UND NEUERLÄUTERTE DEUTSCHE SPRACHKUNST. 5., VERB. AUFL. LEIPZIG: B. CH. BREITKOPF, 1762.
Ww. VIII. 111

MENDELSSOHN, MOSES

PHÄDON ODER ÜBER DIE UNSTERBLICHKEIT DER SEELE, IN DREY GESPRÄCHEN. VERB. AUFL. BERLIN; STETTIN: NICOLAI, 1768.
A. I^o 117

LESSING, GOTTHOLD EPHRAIM

NATHAN DER WEISE: EIN DRAMATISCHES GEDICHT, IN FÜNF AUZÜGEN. [S. L.]: [S. N.], 1779.
Yy. XII. 7

NICOLAI, FRIEDRICH

VERSUCH ÜBER DIE BESCHULDIGUNGEN WELCHE DEM TEMPELHERRENORDEN GEMACHT WORDEN: ÜBER DAS ENTSTEHEN DER FREYMAURERGESELLSCHAFT. 1-2. TH. 2., VERB. AUFL. BERLIN - STETTIN: [S. N.], 1782.
D. III. 21

HERDER, JOHANN GOTTFRIED

IDEEN ZUR PHILOSOPHIE DER GESCHICHTE DER MENSCHHEIT: 1-4. TH. RIGA - LEIPZIG: J. F. HARTKNOCH, 1785-1792.
Ww. III. 13-16

KANT, IMMANUEL

DIE RELIGION INNERHALB DER GRENZEN DER BLOSSEN VERNUNFT. 2., VERMEHRTE AUFL. KÖNIGSBERG: F. NICOLOVIUS, 1794.
I. I. 67

KANT, IMMANUEL

CRITIK DER PRACTISCHEN VERNUNFT. 4. AUFL. RIGA: HARTKNOCH, 1797.
A. II. 104

LOCKE, JOHN

ESSAI PHILOSOPHIQUE CONCERNANT L'ENTENDEMENT HUMAIN. TRAD. PIERRE COSTE. 2. ED. REVUE. AMSTERDAM: HENRI SCHELTE, 1723.
Cc. VI. 25

POPE, ALEXANDER

ESSAI SUR L'HOMME, TRAD. DE L'ANGLAIS, AVEC DES NOTES CRITIQUES ET UN DISCOURS SUR LA PHILOSOPHIE ANGLAISE [À L'ABBÉ CLAUDE-FRANÇOIS-XAVIER MILLOT]. LYON: FRÈRES DUPLAIN, 1761.
H. IX. 47

HUME, DAVID

HISTOIRE DE LA MAISON DE TUDOR SUR LE TRONE D'ANGLETERRE. 1-6. T. TRAD. MME B***. AMSTERDAM: [S. N.], 1763.
L. IX. 66-71

VOLTAIRE, FRANÇOIS-MARIE AROUET DE

HISTOIRE DE CHARLES XII. ROI DE SUÈDE. 1-2. T. 6. ÉD. A LONDRES: AU DÉP. DE LA COMPAGNIE, 1735.
S. XI. 21-22

VOLTAIRE, FRANÇOIS-MARIE AROUET DE

ÁLZÍR, VAGY AZ ÁMÉRIKÁNUSOK: SZOMORÚ JÁTÉK [ALZIRE OU LES AMÉRICAINS]. [FORD./ÜBERS.] PÉTZELI JÓZSEF MELLYHEZ TÓLDATTATTAK A RÉGI ÉS ÚJ HISTÓRIÁNAK VÁLOGATOTT DARABJAI. KOMÁROM: WÉBER SIMON PÉTER, 1790.
O. I* 27

VOLTAIRE, FRANÇOIS-MARIE AROUET DE

KÁNDID AVVAGY A LEG-JOBBIK VILÁG [CANDIDE OU L'OPTIMISME]: [REGÉNY] ELDORÁDÓBAN. [S. N.], 1793.
X. IV. 66/6

PRÉVOST, D'EXILES, ANTOINE FRANÇOIS

HISTOIRE DE MARGUERITE D'ANJOU, REINE D'ANGLETERRE. 1-4. T. AMSTERDAM: J. CATUFFE, 1741.
R. XII. 70-73

ALEMBERT, JEAN LE ROND, D'

ESSAI D'UNE NOUVELLE THÉORIE DE LA RÉSISTANCE DES FLUIDES. PARIS: DAVID, 1752.
S. VII. 12

MONTESQUIEU, CHARLES DE SÉCONDAT

CONSIDÉRATIONS SUR LES CAUSES DE LA GRANDEUR DES ROMAINS ET DE LEUR DÉCADENCE. + DIALOGUE DE SYLLA ET D'EUCRATE ETC. AMSTERDAM: F. GRASSET, 1761.
T. X. 62

ROUSSEAU, JEAN JACQUES

AEMIL, ODER VON DER ERZIEHUNG. 1-5. THEIL. BERLIN; FRANKFURT; LEIPZIG: [S. N.], 1762.
F. I* 104-105

HELVETIUS, CLAUDE ADRIEN

LE VRAI SENS DU SYSTÈME DE LA NATURE. A LONDRES: [S. N.], 1774.
I. I. 29/2

CONDILLAC, ÉTIENNE BONNET DE MABLY

LE COMMERCE ET LE GOUVERNEMENT, CONSIDÉRÉS RÉLATIVEMENT L'UN ... L'AUTRE. 1-2. P. AMSTERDAM; PARIS: JOMBERT - CELLOT, 1776.
C. IX. 56

MILLOT, CLAUDE FRANÇOIS XAVIER

ÉLÉMENS DE L'HISTOIRE D'ANGLETERRE, DEPUIS LA CONQUÊTE DES ROMAINS, JUSQU'AU RÈGNE DE GEORGES II. [2] ÉD. 1-3. T. A LA HAYE: G. JUNIOR, 1777.
Q. VIII. 51-53

RAYNAL, GUILLAUME-THOMAS

HISTOIRE PHILOSOPHIQUE ET POLITIQUE DES ÉTABLISSEMENS ET DU COMMERCE DES EUROPÉENS DANS LES DEUX INDES. 1-10. T. GENEVE: JEAN-LEONARD PELLET, 1780.
DD. VI. 19-28

Természettudományos irodalom / Naturwissenschaftliche Literatur

BESSON, JACOBUS

THEATRUM INSTRUMENTORUM ET MACHINARUM, CUM FRANCISCI BEROALDI FIGURARUM DECLARATIONE ... ADDITIONIBUS ... AUCTUM ... PER IULIUM PASCHALEM. LUGDUNI: B. VINCENTIUS, 1582.
D. II. 7

VESALIUS, ANDREAS

DE HUMANI CORPORIS FABRICA EPITOME: CUM ANNOTATIONIBUS NICOLAI FONTANI. AMSTELODAMI: I. IANSSONIUS, 1642.
V. I. 31

COWPER, WILLIAM GUILIELMUS

ANATOMIA CORPORUM HUMANORUM CENTUM ET QUATUORDECIM TABULIS ... ILLUSTRATA ... CURANTE GUILIELMO DUNDASS. LUGDUNI BATAVORUM: J. ARNOLD LANGERAK, 1739.
H. I. 19

PLENC, JACOBUS JOSEPHUS

PHARMACOLOGIA CHIRURGICA. [WIEN]: [S. N.], [1782].
X. XIII. 7

CELLARIUS, ANDREAS

HARMONIA MACROCOSMICA SEU ATLAS UNIVERSALIS ET NOVUS, TOTIUS UNIVER-
SITATI COSMOGRAPHIAM GENERALEM, ET NOVAM EXHIBENS. AMSTELODAMI: JANS-
SONIUS, 1661.
Cs. 0.005

BAYER, JOANNES

URANOMETRIA: OMNIUM ASTERISMORUM CONTINENS SCHEMATA, NOVA METHO-
DO DELINEATA, AEREIS LAMINIS EXPRESSA. ULMAE: GÖRLINUS, 1661.
R. III. 20

BLAEU, GUILIELMUS

INSTITUTIO ASTRONOMICA DE USU GLOBORUM ET SPAERARUM CAELESTIUM AC
TERRESTRIVM ... SECUNDUM HYPOTHESIN PTOLEMAEI ... JUXTA MENTEM N. CO-
PERNICI. LATINE REDDITA A M. HORTENSIO. AMSTELODAMI: J. WOLTERS, 1690.
I. VI. 87

LA LANDE, [JOSEPH-JÉRÔME LE FRANÇAIS DE]

ASTRONOMIE. 1-4. TOME. 2. ÉD. AUGMENTÉE. PARIS: DESAINT, 1771-1781.
K. VI. 19-22

LALANDE, JOSEPH JEROME

ABRÉGÉ D'ASTRONOMIE. NOUV. ÉD. REV. ET CORR. AMSTERDAM: ULAM, 1774.
Cs. 2.037

SÉJOUR, DIONIS DU

ESSAI SUR LES COMÈTES EN GÉNÉRAL, ET PARTICULIÈREMENT SUR CELLES QUI
PEUVENT APPROCHER DE L'ORBITE DE LA TERRE. PARIS: VALADE, 1775.
G. VII. 44

BLAEU, JOANNES

ATLAS MAIOR, SIVE COSMOGRAPHIA BLAUIANA. 1-11. VOL. AMSTELODAMI: J.
BLAEU, 1662.
Q. I. 5-15

MARINONI, GIOVANNI-JACOPO

DE RE ICHNOGRAPHICA, CUJUS HODIERNNA PRAXIS EXPONITUR, ET PROPRIIS
EXEMPLIS ILLUSTRATUR. VIENNAE AUSTRIAE: L. KALIWODA, 1751.
Cc. IV. 32

RHEDE, HENRICUS VAN, TOT DRAAKESTEIN

HORTI MALABARICI. 1-12. P. AMSTELODAMI: VAN SOMEREN; VAN DYCK-BOOM,
1686-1703.
Ss. II. 19-30

OEDER, GEORGIUS CHRISTIANUS

ICONES PLANTARUM SPONTE NASCENTIUM IN REGNIS DANIAE ET NORVEGIAE,
IN DUCATIBUS SLESVICI ET HOLSATIAE, ET DELMENHORSTIAE. 1-3. VOL. HAFNIAE:
CL. PHILIBERT, 1766-1775.
N. III. 2-5

BONELLI, GEORGIUS

HORTUS ROMANUS JUXTA SYSTEMA TOURNEFORTIANUM PAULO STRICTIUS DIS-
TRIBUTUS, A GEORGIO BONELLI SPECIERUM NOMINA SUPPEDITANTE, PRAESTAN-
TIORUM ... ADUMBRATIONEM DIRIGENTE LIBERATO SABBATI. 1-4. TOM. ROMAE:
SUMPT. BOUCHARD - GRAVIER, TYP. PAULI JUNCHI, 1772-1776.
H. I. 9-12

KNORR, GEORG WOLFFGANG

DELICIAE NATURAE SELECTAE ODER AUERLESENESES NATURALIEN CABINET,
WELCHES AUS DEN DREY REICHEN DER NATUR ZEIGET WAS VON CURIOSEN
LIEBHABERN AUFBEHALTEN UND GESAMMELT ZU WERDEN VERDIENET. HRSG. VON
—. NÜRNBERG: [S. N.], 1754.
H. I. 27

SELIGMANN, JEAN MICHAEL

RECUEIL DE DIVERS OISEAUX ÉTRANGERS ET PEU COMMUNS QUI SE TROUVENT
DANS LES OUVRAGES DE MESSIEURS EDWARDS ET CATESBY. NUREMBERG: SELIG-
MANN, 1768-1776.
Q. II. 26-27/1 ; Q. II. 28-29

DOPPELMAYR, JOHANN GABRIEL

HISTORISCHE NACHRICHT VON DEN NÜRNBERGISCHEN MATHEMATICIS UND
KÜNSTLERN ... IN ZWEYEN THEILEN AN DAS LICHT GESTELLET. NÜRNBERG: P. C.
MONATH, 1730.
R. II. 4

SCHERFFER, CAROLUS

INSTITUTIONUM PHYSICAE PARS SECUNDA, SEU PHYSICA PARTICULARIS. 2. ED. VINDOBONAE: J. T. TRATTNER, 1763.
E. III. 85

LA CAILLE, NICOLAS LOUIS DE

LECTIONES ELEMENTARES OPTICAE: TRAD. C. S., S. J. 2. ED. VINDOBONAE: J. TH. TRATTNER, 1766.
H. IV. 54/2

Janzenizmus, filojanzenizmus, katolikus felvilágosodás / Jansenismus, Philojansenismus, katholische Aufklärung

JANSENIUS, CORNELIUS

AUGUSTINUS, SEU DOCTRINA SANCTI AUGUSTINI DE HUMANAE NATURAE SANITATE, AEGRITUDINE: 1-3. TOM. ROTHOMAGI: BERTHELIN FRATR., 1652.
N. II. 2/1

[ARNAULD, ANTOINE]

LE RENVERSEMENT DE LA MORALE DE JESUS-CHRIST PAR LES ERREURS DES CALVINISTES TOUCHANT LA JUSTIFICATION. PARIS: G. DESPREZ, 1672.
K. V. 38

NORIS, HENRICUS DE

VIDICIAE AUGUSTINIANAE QUIBUS S[ANCTI] DOCTORIS SCRIPTA ADVERSUS PELAGIANOS, AC SEMIPELAGIANOS A RECENTIORUM CENSURIS AFFERTUR. [HEIDELBERG?]: [S. N.], 1677.
B. IV. 26/4

DUPIN, LUDOVICUS ELLIES

NOUVELLE BIBLIOTHÈQUE DES AUTEURS ECCLÉSIASTIQUES CONTENANT L'HISTOIRE DE LEUR VIE, LE CATALOGUE, LA CRITIQUE ... DE LEURS OEUVRES. 1-19. TOM. PARIS: PRALAND - MONS: HUGUETAN - AMSTERDAM: HUMBERT, 1690-1711.
B. VI. 43-49

LAMY, BERNARDUS

APPARATUS BIBLICUS, SIVE MANUDUCTIO AD SACRAM SCRIPTURAM ... INTELLIGENDAM. TYRNAVIAE: TYP. COLLEGII ACADEMICI SOC. JESU, 1762. [LIBER GRADUALIS: 1762.]
Cc. VI. 20

POUGET, FRANCOIS AIMÉ

INSTRUCTIONS GÉNÉRALES EN FORME DE CATÉCHISME, OU L'ON EXPLIQUE EN ABRÉGÉ PAR L'ÉCRITURE SAINTE ET PAR LA TRADITION L'HISTOIRE ET LES DOGMES DE LA RELIGION, LA MORALE CHRÉTIENNE. 1-4. TOM. A BRUSSELLE: FR. FOPPENS, 1722.
T. XI. 9-12

CALMET, AUGUSTIN

COMMENTAIRE LITTÉRAL SUR TOUS LES LIVRES DE L'ANCIEN ET DU NOUVEAU TESTAMENT. 1-8. TOM. PARIS: EMERY - SAUGRAIN - P. MARTIN, 1724-1726.
M. II. 19-27

SERRY, HYACINTHUS JACOBUS

ITERATA DEFENSIO, APERTA JAM FRONTE PROVOCATI AB ALOYSIO MARIA LUCINO, SEU INFALLIBILITATIS PONTIFICIAE ... EXPLICATIO. DISSERTATIO APOLOGETICA. 2. ED. AUCTA. PARISIIS: A. DEZALLIER, 1735.
T. IX. 43

CORSINI, EDUARD

INSTITUTIONES PHILOSOPHICAE AD USUM SCHOLARUM PIARUM. 1-5. TOM. I. ED. VENETIIS: TYP. BALLEONIANA, 1743.
L. IX. 73-77

CONCINA, DANIEL

USURA. CONTRACTUS TRINI DISSERTATIONIBUS HISTORICO-THEOLOGICIS DEMONSTRATA. ROMAE: PALLADIS, 1748.
B. XII. 8

BENEDEK, XIV. PÁPA (PAPST BENEDIKT XIV.)

INSTITUTIONES ECCLESIASTICAE, QUAS LATINE REDDIDIT ILDEPHONSUS A S[ANCTO] CAROLO INGOLSTADII - AUGUSTAE VINDELICORUM: GRÁTZ - SUMMER, 1751.
C. V. 70

ORSI, GIUSTIZIANO AGOSTINO

DELLA ORIGINE DEL DOMINIO E DELLA SOVRANITÀ DE' ROMANI PONTEFICI ... DISSERTAZIONE. 2. ED. ACCRESCIUTA ... DALL' ABATE GAETANO CENNI. ROMA: FRATELLI PAGLIARINI, 1754.
F. VIII. 23

FLEURY, CLAUDE

HISTORICA ECCLESIASTICA. TOM. I. LATINE REDITTA ET NOTIS ILLUSTRATA A BRUNONE PARODE. AUGUST[AE] VIND[ELICORUM] - OENIPONTI: J. WOLFF, 1758. [LIBER GRADUALIS: EGER, 1761.]

HK 0505

MURATORI, LODOVICO ANTONIO

DE SUPERSTITIONE VITANDA, SIVE CENSURA VOTI SANGUINIARII IN HONOREM IMMACULATAE CONCEPTIONIS DEIPARAE EMISSA, A LAMINDO PRITANIO ANTEA OPUGNATI. MEDIOLANI; VENETIIS: S. OCCHI, 1762.

T. VI. 27/3

LAMY, BERNARD

LA RHÉTORIQUE OU L'ART DE PARLER. 5. ED. AUGM. AMSTERDAM: VEUVE DE PAUL MARRET, 1712.

I. IX. 52

FEBRONIUS, JUSTINUS

DE STATU ECCLESIAE ET LEGITIMA POTESTATE ROMANI PONTIFICIS. 1-2. T. 5. ED. BULLIONI: G. EURARDI, 1766.

S. IV. 43

MAMACHIUS, THOMAS MARIA

EPISTOLARUM AD JUSTINUM FEBRONIUM JURISCONSULTUM. DE RATIONE REGENDAE CHRISTIANAE REIPUBLICAE, DEQUE LEGITIMA ROMANI PONTIFICIS POTESTATE LIBER. 1-3. ROMAE: TYP. SALVIONI, 1776-1778.

O. VII. 6-8

GAZZANIGA, PETRUS MARIA

PRAELECTIONES THEOLOGICAE SECUNDIS CURIS ... IN USUM SUORUM AUDITORUM: 1-5. TOM. AGRIAE: TYP. EPISC., 1791.

HK 0123-0127; HK 0128-0131; HK 0132-0135

BERTIERI, JOSEPHUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE, BAPTISMO ET CONFIRMATIONE LIBRI TRES. AGRIAE: TYP. EPISCOPALIBUS, 1791.

Y. VII. 8

Az egri püspökök irodalmi mecénatúrája / Literarische Mäzenatentum der Bischöfe von Eger**DESERICIUS, JOSEPHUS INNOCENTIUS**

DE INITIIS AC MAJORIBUS HUNGARORUM COMMENTARIA. T. I. LIBER 1-2. BUDAЕ: VERONICA NOTTENSTEININ, 1748.

L. IV. 38/1

ESZTERHÁZY KÁROLY VÁCI PÜSPÖKNEK SZÓLÓ DICSŐÍTÓ VERSEL. / MIT EINEM LOBGEDICHT AN KÁROLY ESZTERHÁZY, BISCHOF VON VÁC.

KUNITS FERENCZ

SEDECZIÁS, KESERVES JÁTÉK: MELLYET MAGYAR NYELVEN SZERZETT - -. KASSA: AKADÉMIAI NY., 1753.

P. VIII. 178/5

GIOVANNI GRANELLI DRÁMÁJÁT KUNITS ANTONIUS PAMER PRÓZAI LATIN FORDÍTÁSA NYOMÁN ÜLTETTE ÁT MAGYARRA. BARKÓCZY FERENCNEK AJÁNLVA. / DAS DRAMA GIOVANNI GRANELLIS HAT KUNITS AUFGRUND DER LATEINISCHEN PROSAÜBERSETZUNG VON ANTONIUS PAMER INS UNGARISCHE ÜBERSETZT. GEWIDMET AN FERENC BARKÓCZY.

FÉNELON, FRANÇOIS DE SALIGNAC DE LAMOTHE

TELEMAKUS BUJDOSÁSÁNAK TÖRTÉNETEI [LES AVENTURES DE TÉLÉMAQUE]. REGÉNY. FORDÍTOTTA [ÜBERS.] HALLERKÓI HALLER LÁSZLÓ ... KINYOMTATTOTT ... BARKÓCZI FERENCZ EGRI PÜSPÖK ... KÖLTSÉGÉVEL. KASSA: AKAD. NY., 1755.

B. XII. 7

GEDRUCKT MIT UNTERSTÜTZUNG VON FERENC BARKÓCZY.

CATO, MARCUS PORCIUS

A' JÓ ERKÖLCSRE OKTATÓ KÁTÓNÁK VERSEI [DISTICHA CATONIS], MELLYEKET MAGYAR NYELVRE FORDÍTOTT [ÜBERS.] ... FELSŐ-BÜKI NAGY LAJOS UR. EGER: PÜSPÖKI OSKOLA BETŪVEL, 1772.

HK 0558

A MUNKÁT BARKÓCZY FERENC ADATTA KI. / DAS WERK LIEB FERENC BARKÓCZY DRUCKEN.

KAPRINAI, STEPHANUS

INSTITUTIO ELOQUENTIAE SACRAE: 1-2. TOM. CASSOVIAE: UNIV. CASSOV. SOC. JESU, 1758-1763.

H. VIII. 21-22

A II. KÖTET ESZTERHÁZY KÁROLYNAK SZÓLÓ SZERZŐI AJÁNLÁSSAL. / Bd. 2. MIT AUTORENWI DMUNG AN KÁROLY ESZTERHÁZY.

GUSZTINYI JÁNOS

ÜDVÖZSÉG MANNÁJA, AZ AZ: AZ ÚR JÉSZUS TULAJDON SZENT TESTÉNEK ÉS VÉRÉNEK SACRAMENTOMA ... NEM-IS ... ÜRES FIGURÁT ÁLLATÓ ÚJJÍTÁS: HANEM KRISTUSNAK IGAZ HIVE ... ÖRÖK ÉLETRE TÁPLÁLTATIK. EGER: BAUER, 1759. [HK 1046: LIBER GRADUALIS: 1762.]

HK 1046; HK 1077

BARKÓCZY FERENCNEK AJÁNLVA. / APOLOGETIK, GEWIDMET AN FERENC BARKÓCZY.

PÁZMÁNY PÉTER

KALAUZ. LIBER PETRI PAZMANI ... HOC COMPENDIO ORBI LITERATO ITERATO PROPOSITUS ET ALMAE DIOECESIS AGRIENSIS PAROCHIS ... PRAESENTATUS ... AZ AZ -- KALAUZ NEVŰ KÖNYVÉNEK RÖVID SOMMÁJA, MELLYET NYOMTATÁSBAN KIBOCSÁÍTOTT AMBROSOVSZKY MIHÁLY. EGER: BAUER K. J. NY., 1760.

O. VIII. 92

BARKÓCZY FERENC BEVEZETŐJÉVEL. / MIT EINFÜHRUNG VON FERENC BARKÓCZY.

A' BARMOKRUL AUSTRIÁBAN TETT RENDELÉSEK, MELLYEK AZ 1729DIK ÉS 1730DIK ESZTENDŐKBEN URALKODOTT MARHA DÖGINEK ALKALMATOSSÁGÁVAL ... KI BOTSÁJTATTAK. FORD. [ÜBERS.] SZATTMÁRY KIRÁLY GYÖRGY. EGER: BAUER K. J. NY., 1760.

S. X. 22

BARKÓCZY FERENC ÖSZTÖNZÉSÉRE KÉSZÜLT FORDÍTÁS. / DIE ÜBERSETZUNG DER VERORDNUNGEN BEI DER VIEHPEST IN ÖSTERREICH WURDE VON FERENC BARKÓCZY ANGEREGT.

MURATORI, LUDOVICUS ANTONIUS

DE CHARITATE CHRISTIANA, PROUT FERTUR IN PROXIMUM TRACTATUS MORALIS. TRAD. ANDREAS FRIDERICUS SCHUPANZIGH. STRIGONII: F. A. ROYER, 1763.

Cc. I* 26

A LATIN FORDÍTÁST BARKÓCZY FERENC KÉSZÍTTETTE OLASZBÓL. / DIE LATEINISCHE ÜBERSETZUNG LIEB FERENC BARKÓCZY AUS DEM ITALIENISCHEN ANFERTIGEN.

DREXEL, JEREMIAS

NAP-UTÁNN FORGÓ VIRÁG [HELIOTROPIUM], VAGY-IS MINDEN-FÉLE NYAVALYAELEN-VALÓ ORVOSSÁG, UGYMINT AZ EMBERI AKARATNAK AZ ISTEN' AKARATTYÁHOZ-VALÓ ILLESZTÉSE. FORD. [ÜBERS.] DÉVAY ANDRÁS. [2. KIAD.]. EGER: PÜSPÖKI OSKOLA NY., 1770. [LIBER GRADUALIS: 1775.]

T. V. I

A FORDÍTÁS BARKÓCZY FERENC ÖSZTÖNZÉSÉRE KÉSZÜLT. / DIE ÜBERSETZUNG WURDE VON FERENC BARKÓCZY ANGEREGT.

INCHINO, GABRIELE, D'; FORD./ÜBERS. LÉPES, BÁLINT

A MENNYEI BOLDOSÁGRA ÉDESGETŐ TŰKÖR [PREDICHE SOPRA I QUATTRO NOVISSIMI] [...] NEGYEDIK KÖNYV A MENNY-ORSZÁGRÓL: ELŐSZÖR 1617. ESZTENDŐBEN NYOMATTATOTT; MOST PEDIG SZÁMTALAN SOK FOGYATKOZÁSOKTÓL KI-TISZTÍTOTT. EGER: PÜSPÖKI OSKOLA NY., 1771.

HK 0658 ; HK IV. 78 ; 305.010/2

LÉPES BÁLINT 1616/17-BEN KÉT KÖTETBEN MEGJELENT FORDÍTÁSA ANTON DULCKEN 1609-BEN KIADOTT LATIN ÁTÜLTETÉSE NYOMÁN KÉSZÜLT. AZ 1771/72-ES NÉGY KÖTETES EGRI KIADÁS ESZTERHÁZY KÁROLY „PARANCSOLATJÁBŰL” LÁTOTT NAPVILÁGOT, BORBÁS VINCE EGRI MINORITA GONDOZÁSÁBAN. / DIE 1616/17 IN ZWEI BÄNDEN PUBLIZIERTE UNGARISCHE ÜBERTRAGUNG VON BÁLINT LÉPES WURDE AUFGRUND DER 1609 HERAUSGEGEBENEN LATEINISCHEN ÜBERSETZUNG VON ANTON DULCKEN ANGEFERTIGT. DIE VIERBÄNDIGE EDITION VON 1771/72 IST „AUF BEFEHL” VON KÁROLY ESZTERHÁZY IN DER BEARBEITUNG DES MINORITEN VINCE BORBÁS IN EGER ERSCHIENEN.

PATAY SÁMUEL, BÁJI

A' RÉGI INDUSOK BÖLTSELKEDÉSEK AZ AZ: PÉLDÁKKAL JÓ ERKÖLTSÖKRE TANÍTÓ KÖNYVETSKE, MELLYET ... MAGYAR NYELVRE FORDÍTOT (!) [ÜBERS.] - -. EGER: PÜSPÖKI OSKOLA NY., 1781.

H. VIII. 65

ESZTERHÁZY KÁROLYNAK SZÓLÓ AJÁNLÁSSAL. / ADAPTATION DES PAÑCATANTRA MIT WIDMUNG AN KÁROLY ESZTERHÁZY.

ORCZY LŐRINC

KÖLTEMÉNYES HOLMI EGY NAGYSÁGOS ELMÉTŐL / A' SZERZŐNEK KÜLÖNÖS ENGEDELMÉVEL KÖZRE BOTSÁTOTTA, BEV. RÉVAI MIKLÓS. POZSON: LOEWE ANTAL, 1787.

A KÖLTŐ BARKÓCZY FERENC KÍVÁNSÁGÁRA ÖSSZEÁLLÍTOTT ELSŐ VERSGYŰJTEMÉNYE. / DIE ERSTE GEDICHTSAMMLUNG DES DICHTERS, ZUSAMMENGESTELLT AUF WUNSCH VON FERENC BARKÓCZY.

P. VII. 93

BARCLAY, JOHN

BARCLÁJUS JÁNOS ARGENISSE, MELLYET NÉHAI TEKÉNTETES NEMES FEJÉR ANTAL ... MAGYARRA FORDÍTOTT [ÜBERS.], ÖZVEGYE PEDIG TEKÉNTETES NEMES SÁNKFALVI STEINICHER KATALIN ... KI-NYOMATTATOTT. 2. KÖTÉS. EGER: PÜSPÖKI OSKOLA BETŰIVEL, 1792.

HK 0947

A FORDÍTÁS FELTEHETŐEN ESZTERHÁZY KÁROLY ÖSZTÖNZÉSÉRE KÉSZÜLT. / DIE ÜBERSETZUNG WURDE VERMUTLICH AUF DIE ANREGUNG KÁROLY ESZTERHÁZYS ANGEFERTIGT.

PÁPAY SÁMUEL

A' MAGYAR LITERATURA' ESMÉRETE. I. KÖT. VESZPRÉM: SZÁMMER NY., 1808.

317.185

AZ ELSŐ MAGYAR NYELVŰ IRODALOMTÖRTÉNET, A SZERZŐ 1796-TÓL TARTOTT EGRI ELŐADÁSAI ALAPJÁN. / DIE ERSTE LITERATURGESCHICHTE IN UNGARISCHER SPRACHE, ANGEFERTIGT AUFGRUND DER VORLESUNGEN DES AUTORS IN EGER AB 1796.

Az egri nyomdák kiadványai / Schriften aus den Druckereien von Eger

BOETHIUS, ANCIUS MANLIUS TORQUATUS SEVERINUS

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE LIBRI V. AGRIAE: F. A. ROYER, (1757). [LIBER GRADUALIS: 1757.]

G. II. 39/1

GOTTI, VINCENTIUS-LUDOVICUS

AZ IGAZ UTNAK MEGVÁLASZTÁSA A'KÜLÖMBÖZŐ VALLÁSU KERESZTÉNYEK KÖZÖTT, MELLYET CLERICUS JÁNOS REFORMÁTUS EMBER ELLEN - - ... KIBOTSÁTOTT [FORD./ÜBERS. SIPOS MÁRTON]. EGER: ROYER, 1757.

F. VII. 49

BACON, FRANCISCUS DE VERULAMO

DE DIGNITATE ET AUGMENTIS SCIENTIARUM LIBRI [NOVEM] DICATI MAGNAE HUNGARORUM DOMINAE HONORIBUS. AGRIAE: FRANCISCUS ANTONIUS ROYER, 1758.

T. X. 24

PETRARCA, FRANCESCO

DE REMEDIIS UTRIUSQUE FORTUNAE LIBRI II. AGRIAE: TYP. F. A. ROYER, 1758. [LIBER GRADUALIS: 1758.]

X. XI. 27

HUSZTY, STEPHANUS

JURISPRUDENTIA PRACTICA SEU COMMENTARIUS NOVUS IN JUS HUNGARICUM. 1-3. LIBER. AGRIAE: TYP. F. A. ROYER, 1758.

HK 0044; HK 0047; HK 0048

GEDDE, JOHN

ANGLIAI MÉHES KERT [THE ENGLISH APIARY] MELY A' MÉHEKKEL VALÓ BÁNÁSNAK MESTERSÉGÉT, ÉS TITKAIT SZEMÜNK ELEJBE TERJESZTI. FORD. [ÜBERS.] SZATTMÁRY KIRÁLY GYÖRGY. [2. KIAD.] EGER: PÜSPÖKI OSKOLA NY., 1768. [LIBER GRADUALIS: 1768.]

S. X. 21

AMBROSOVSZKY, MICHAEL

IMAGO ORBIS AB ORBE CONDITO PER SAECULA REPARTITA ... SIVE CHRONOLOGIA SACRA ET PROPHANA AB ORIGINE MUNDI AD NOSTRA ... TEMPORA: 1-2. PARS. AGRIAE: J. BAUER, [1759].

D. IX. 58

BONA, GIOVANNI

PRINCIPIA ET DOCUMENTA VITAE CHRISTIANAE. AGRIAE: C. J. BAUER, 1760.

S. X. 43; F. I* 91; HK 0585

JÁNOS, ARANYSZÁJÚ SZENT (JOHANNES CHRYSOSTOMOS)

DE COMPUNCTIONE CORDIS. DE PROVIDENTIA DEI. QUOD NEMO LAEDITUR, NISI A SE IPSO. AGRIAE: C. J. BAUER, 1760.

X. V. 12

MOLNÁR, FRANCISCUS

PATVARISTA NOVITIUS, CUM PRINCIPALI, DE REBUS POLITICO-CIVILI- ET STATISTICO-MORALIBUS, IN GRATIAM INCLYTAE JUVENTUTIS HUNGARICAE DIALOGICE INDUCTUS. AGRIAE: C. J. BAUER, 1762. [LIBER GRADUALIS: 1762.]

S. VII. 41

FERENC, SZALÉZI SZENT (FANZ V. SALES)

FILOTEA, VAGY-IS AZ ISTENT SZERETŐ LÉLEKNEK AZ AJTATOS ÉLETRE VALÓ BÉVEZETÉSE ... MELLYET ... MAGYARUL VILÁGOSSÁGRA BOTSÁTOTT JAKABFALVY ROMANUS. EGER: PÜSPÖKI OSKOLA BETŰIVEL, 1771.

HK 1491

SARTORI BERNÁT

MAGYAR NYELVEN FILOSOFIA. AZ AZ: A' BÖLTSESÉG' SZERETÉSÉNEK TUDOMÁNNYÁBÓL NÉMELLY JELESEBB KÉRDÉSEK. EGER: PÜSPÖKI OSKOLA' BETŰIV[EL], 1772.

H. V. 70

AZ ELSŐ MAGYAR NYELVŰ FILOZÓFIAI TANKÖNYV. / DAS ERSTE PHILOSOPHIELEHRBUCH IN UNGARISCHER SPRACHE.

SEGNERI, PAOLO

INSTRUCTIO POENITENTIS, SIVE ... PRAXIS RITE PERAGENDI CONFSSIONEM SACRAMENTALEM. AGRIAE: TYP. SCHOLAE EPISCOPALIS, 1779.

B. X. 54/I

GRAMMATICA GERMANICA EX GOTTSCHEDIANIS LIBRIS COLLECTA. 2. ED. AGRIAE: TYP. SCHOLAE EPISCOPALIS, 1780.

N. VIII. 58

BELLARMINO, ROBERTO

A' KERESZTÉNYI TUDOMÁNYNAK BŐVEBBEN VALÓ MEG-MAGYARÁZÁSA [DICHIRAZIONE PIÙ COPIOSA DELLA DOTTRINA CRISTIANA] MELLYET ... OLASZ NYELVEN KI BOTSÁITOTT BELLARMINUS ROBERTUS ... AZUTÁN EGY BIZONYOS LELKI PÁSZTOR ÁLTAL MAGYAR NYELVRE FORDÍTATOTT 1744. ESZTENDŐBEN. EGER: PÜSPÖKI OSKOLA NY., 1780.

L. I° 75/2

THOMAS von KEMPEN

DE IMITATIONE CHRISTI LIBRI IV. AGRIAE: TYP. SCHOLAE EPISCOPALIS, 1784.

HK 0815

GERVASIO, AUGUSTINUS

DE SACRAMENTIS EUCHARISTIAE, POENIT[ENTIAE] EXTR[EMAE] UNCTIONIS, ORDINIS ET MATRIMONII, LIBRI QUINQUE: IN USUM ACADEM. JUVENTUTIS, BREVI METHODO ADORNATI, PRAEMISSA HISTORICO-CRITICA DISSERTATIONE. AGRIAE: TYP. EPISC., 1791.

HK 0001; HK 0078

BOSSUET, JACOBUS BENIGNUS

HISTORIA DOCTRINAE PROTESTANTIUM IN RELIGIONIS MATERIA ... LATINE PRIMUM ... EDITA HERBIPOLI 1718. NUNC ITERUM RECUSA. AGRIAE: TYP. EPISCOPALIBUS, 1797.

D. VII. 37